

Leven en laten leven

Ecologie en de Joodse traditie

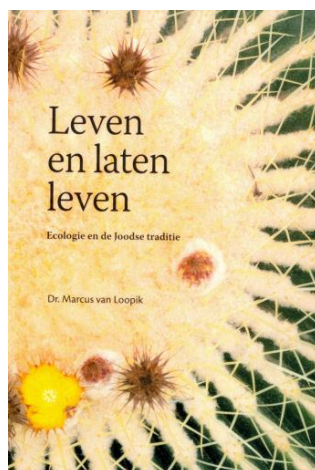
Onder deze titel heeft Marcus van Loopik, publicist over jodendom en grafisch kunstenaar, een nieuw boek laten verschijnen over een heel actueel onderwerp: liefde en zorg voor de natuur in een tijd van grote bedreiging van het leefklimaat op aarde. Hij vraagt zich af: Hoe wordt er in de bijbel en traditie gedacht over de relatie van God, mens en natuur? In tegenstelling tot wat vaak beweerd wordt, denken de Tenach, de Hebreeuwse Bijbel, en alle commentaren daarop - verzameld in Talmoed en Midrasj - heel zorgvuldig en genuanceerd over deze relatie.

Afhankelijkheid en opdracht

Op basis van zijn diepgaande studie van de rijke bronnen is de visie van Marcus van Loopik dat de Joodse traditie ons de ogen wil openen voor de schoonheid van de schepping, en dat diezelfde traditie ons waarschuwt tegen het gebruiken van alle natuurlijke hulpbronnen voor eigen gewin en bezitsvermeerdering. De Hebreeuwse Bijbel - gelezen vanuit de doorgaande commentaren daarop - wil ons enerzijds bewust maken van onze afhankelijkheid van de schepping: wij zijn kwetsbare schepselen die alleen maar kunnen leven en overleven als we zorgvuldig omgaan met heel onze leefomgeving. Anderzijds hebben mensen door hun geestelijke en spirituele vermogens een bijzondere opdracht om, in het spoor van de Schepper en Bevrijder, de gehele wereld en de gehele natuur tot heelheid en eenheid te brengen.

In gesprek met bronnen van wijsheid

Het is een feest om te zien hoe Marcus van Loopik met zijn enorme kennis van de joodse bronnen uit alle eeuwen, speels en inventief verbindingen legt tussen urgente vragen rond het klimaat, het verdwijnen van de biodiversiteit, de opwarming van de aarde en nieuwe interpretaties van Wijzen uit alle tijden en van vele plaatsen. Zo krijg je als lezer van nu het gevoel ingewijd te worden in een onbekende, rijke en wonderlijke wereld. Met tal van verhalen, wijze gedachten en doorleefde ervaringen laat de schrijver zien hoe de Tora en de lange rabbijnse traditie van Schriftlezing en uitleg het Joodse volk in een ballingschap van eeuwen heeft ondersteund. Tora en traditie vertellen het verhaal van de onderdrukte gemeenschap, van Israël, en tegelijk het verhaal van de mensheid, van een wereld van volkeren die met vallen en opstaan samen met Israël op weg zijn naar een messiaanse toekomst.

Universele zeggingskracht

Van Loopik laat, als hij vanuit Joodse optiek ecologische thema's benadert, voortdurend de universele zeggingskracht hiervan zien. De manier waarop de teksten spreken over Schepper en scheepsel, Maker en maaksel, kan ook bij de niet religieuze mens respect en bewondering losmaken over het mysterie van het bestaan. Deze bronnen van wijsheid kunnen iedereen aanzetten het leven op een persoonlijke wijze te 'heiligen', dat wil zeggen te leven in het besef dat niets vanzelfsprekend is: niet in het sociale leven, niet in het professionele leven en niet in het leven te midden van onze leefomgeving. Een diep ethisch besef wordt al eeuwenlang door onderwijs en opvoeding in het jodendom gewekt en geoefend, zodat mensen leren samen te leven in verantwoordelijkheid voor elkaar en voor de natuur.

Leven gaat boven bezit

In het klimaatdebat staat volgens Van Loopik het volgende principe centraal: 'leven verdient prioriteit boven accumulatie van bezit.' De traditie bevat een schat aan praktische levenswijsheid, vertaald in een schat aan normen en waarden. Daaronder ecologisch inzicht, integriteit van lichaam en eigendom, recht op vrijheid van gedachte, gelijkwaardigheid, maatschappelijke betrokkenheid, wellevendheid en het streven naar vrede. De schrijver heeft zeer veel zorg over desastreus ogende klimatologische veranderingen. Hij is ontsteld over de onbegrensde rooibouw op moeder aarde. En onze democratische rechtstaat heeft de aantasting van natuur en milieu niet kunnen en maar half willen voorkomen. De democratie is in zijn ogen in bezit genomen door de macht van het bedrijfsleven dat ongeremd zijn gang mag gaan. 'Waarom laten wij als burgers en stemgerechtigden in politieke keuzes economische en persoonlijke belangen zo vaak prevaleren boven empathie met een geschonden natuur?'

Heiligheid van de natuur

De verwondering over de oneindig gevarieerde verschijningsvormen van de natuur voeden het besef dat we verantwoordelijk zijn voor haar behoud. Met dit besef valt of staat de waardigheid en de zin van ons bestaan. Zonder dat geven we de natuur, onze eigen toekomst en die van de generaties na ons prijs aan verval. Planten, dieren, ongerepte natuur hebben sinds mensenheugenis spirituele ervaringen opgeroepen. Dergelijke ervaringen laten zich vertalen in mededogen met en zorg voor alle leven dat ons omringt. Ook al hebben profeten en wijzen streng verboden de Heilige met wat dan ook op aarde te identificeren, de Verborgene Nabije is desondanks in alles en allen op een of andere manier present. De wereld (natuur en geschiedenis) zoals wij die kennen blijven voor iedere wetenschapper en bewust levend mens een ondoorgrondelijk geheimenis, hoeveel kennis we ook over haar opdoen.

Ode aan de Schepper

Tenach is vol van lofzangen op de Verborgene Aanwezige. De gehele schepping zingt Gods eer en macht. Het bracht een van de grootmeesters van de rabbijnse traditie tot de volgende lofprijzing en overweging: 'Hoe vele zijn uw werken o Levende, Gij hebt ze allen met wijsheid gemaakt.' (Ps 104:24). Gij hebt schepselen die in de zee leven en

schepselen die leven op het vaste land; als die van de zee op het droge zouden geraken, zouden ze onmiddellijk sterven; en wanneer die op het droge verblijven in de zee zouden afdalen, zouden ze ook onmiddellijk sterven.’ (Talmoed Bavli, Choellin 127a). Kennis van de vele vermogens van dieren en planten stimuleert volgens Van Loopik de liefde en zorg voor de natuur.

Ecologisch bewustzijn

‘Natuureducatie behoort daarom vast onderdeel te vormen in het onderwijs. Het is van doorslaggevend belang voor de toekomst om onze kinderen met de natuur in contact te brengen, op een manier dat zij haar rijkdom en vernuft door persoonlijke ervaring leren kennen. Alleen zo stel je ecologisch bewustzijn voor komende generaties veilig. En niet onbelangrijk: kennis van de natuur leidt tot bescheidenheid, een van de belangrijkste maatschappelijke deugden die de mensheid zal doen overleven.’ (p.28).

Verantwoordelijk voor de aarde

Een midrasj rond teksten uit het boek Prediker verwoordt haarscherp de verantwoordelijkheid van de mens voor de aarde: ‘Aanschouw het werk van de Verborgene Aanwezige, want wie kan recht maken wat Hij krom heeft gemaakt. (Pred.7:13). Toen de Heilige, Hij zij gezegend de eerste mens schiep, nam Hij hem bij de hand en leidde hem langs alle bomen van de Hof van Eden en sprak tot hem: ‘Zie mijn werken, hoe aangenaam en prijzenswaardig zij zijn. Alles wat Ik geschapen heb, heb Ik geschapen ter wille van jou. Sla er acht op dat je mijn wereld niet bederft en vernietigt. Want als je hem bederft, is er niemand die na jou komt en hem weer herstelt.’(Midrasj Kohèlet Rabba VII, 12 (1); vgl. Midrasj Beresjit Rabba VIII, 5)

Literatuur

Marcus van Loopik (2020) *Leven en laten leven. Ecologie en de Joodse traditie*. Amsterdam: Mastix Press.

Marcus van Loopik, *Kabbala als levenskunst. Op zoek naar eenheid en heling*. Middelburg: Skandalon.

Tenachon, themamagazine dialogisch leren over joodse wijsheid, 46, *Dieren* (2020)Vgl. nr 1, *Schepping* (2010) en nr. 31, *Tuin* (2016).

Bas van den Berg

voorzitter *Stichting Pardes* en redacteur van *Tenachon*, themamagazine dialogisch leren over joodse wijsheid.

Utrecht, 14 augustus 2020